

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ  
ΕΠΙ ΤΩΝ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΩΝ ΣΚΟΠΟΥ

Μεταξὺ τῶν κεφαλαίων τῆς λαμπρᾶς περὶ Σκοποῦ μελέτης τοῦ καθηγη-  
τοῦ κ. Δ. Α. Πετροπούλου «*Λαογραφικά Σκοποῦ Ἀνατολικῆς Θράκης*» τῆς  
δημοσιευθείσης εἰς τὸν περυσινὸν τόμον τοῦ Θρακικοῦ Ἀρχείου τοῦ κ. Πο-  
λυδ. Παπαχριστοδούλου (Τόμ. Ε' σελ. 145—264, ἔτ. 1938—1939) ὑπάρχει  
καὶ ἰδιαίτερον κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον, «*Τοπωνύμια Παλαιοῦ Σκοποῦ*».  
Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἀκριβῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ διατυπώσωμεν παρατη-  
ρήσεις τινὰς καὶ ἐρμηνευτικὰς συμπληρώσεις διὰ τὴν ἀριωτέραν ἐμφάνισιν  
τῶν πραγμάτων.

Καθ' ἡμᾶς τὰ τοπωνύμια ἐνὸς τόπου ἢ μιᾶς περιοχῆς ὀφείλονται ἢ εἰς  
καθαρῶς τοπογραφικὰ αἰτία (φυσικὰ, γεωγραφικὰ, ἐδαφολογικὰ), ἢ εἰς γε-  
γονότα συμβάντα κατὰ τινὰ ἐποχὴν εἰς ὀρισμένον τι σημεῖον τῆς περιο-  
χῆς (αἰτία ἱστορικὰ θρησκευτικῆς εἴτε κοινωνικῆς φύσεως), ἢ εἰς ὀνόματα  
προσώπων τὰ ὁποῖα ἐκ τινος πράξεώς τινος καλῆς ἢ κακῆς—ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-  
στον καλῆς—συνέδεσαν τὸ ὄνομα τῶν μετὰ τῆς τοπωνυμθεΐσης περιοχῆς,  
(ἀτομικὴ ἱστορία). Ἄλλ' ἐξ ὅσων σχετῶν πρὸς τὰ αἰτία ταῦτα πλουσίαν προ-  
σφέρουν τὴν συμβολὴν τῶν καὶ ὀνομάτων ἢ προσωνυμιῶν ἐλλειμμένων ἀπ' ἐνδείας  
ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ ἢ φησὶν βασιλείων (ἐξ ὧν, ὁνόματι, πτεροῦ καὶ κλέϊ τῶν ὀφθίων  
ὅμως τὰ περισσότερα δύναται ἀκινδύνως νὰ ὑπαχθῶν εἰς μίαν τῶν προη-  
γουμένων κατηγοριῶν καὶ δὴ τὴν τελευταίαν. Ἀπὸ τῆς τριπλῆς ταύτης ἀπό-  
ψεως ἐκκινουῦντες θὰ ἐξετάσωμεν τὰ τοπωνύμια Σκοποῦ, κατατάσσοντες αὐτὰ  
ἀναλόγως, καὶ παρέχοντες ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν τὰς ἀναγκαΐας ἐξηγήσεις  
μετὰ τῶν σχετικῶν λαογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν παρεκβάσεων.

Α'

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν (φυσικὰ καὶ ἐδαφολογικὰ αἰτία) ὑπάγονται,  
κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν πολλῶν, περίπου τὰ ἑξῆς τοπωνύμια.

**Πετρότουβα, Μαλλιαρότουβα, Πυρπυρότουβα**: τρεῖς γήλοφοι κατὰ  
σειρὰν κείμενοι ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ὁλονὲν ἀνηφορικώτερον  
πρὸς τὰ βόρεια τοῦ Σκοποῦ, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν χωρίων Εὐκαρίου καὶ  
Σάζαρα, καὶ ἰδιαίτερος πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀγ. Τριάδος, δύο ὥρας περί-  
που ἀπὸ τῆς πόλεως Σκοποῦ, καὶ εἰς ἡμιωριαίαν ἀπόστασιν τοῦ ἐνὸς λόφου  
ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Οἱ μαστοειδεῖς οὗτοι λόφοι διαμέτρου 50—100 μέτρων καὶ  
ὑψους περὶ τὰ 25—50, τεχνητοὶ μᾶλλον παρὰ φυσικοὶ, ἀποτελοῦν πιθανῶς,  
συνέχειαν τῶν ἄλλων τριῶν ἢ τεσσάρων ὁμοίων καὶ κατὰ σειρὰν κειμένων  
γηλόφων (τοῦβες) πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν κατεύθυνσιν (πλευρὰ Σαρ. Ἐκκλη-  
σιῶν) καὶ φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν τεχνητὰ χωρογραφικὰ σύνορα, δημιουργίας  
ἴσως χρόνων βυζαντινῶν. Τὸ πρῶτον συνθετικὸν τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν τριῶν

Ἀρχαῖα  
θρακικὰ  
λαογραφικά  
Προσωνυμ  
Οὐραγῶν  
Αθηνά, Γ.  
σ. 209-224

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γηλόφων οφείλεται εἰς τὴν ἰδιαίτουσαν ἐξωτερικὴν ἐδαφολογικὴν σύστασιν ἐκαστοῦ ἐξ αὐτῶν, ἥτοι εἰς τὰς ἐπανωτάς πελωρίας πέτρας ποὺ ἔχει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁ πρῶτος (πετρούτουβα), εἰς τὴν πυκνὴν χαμόκλαδον βλάστησιν τῶν πλευρῶν καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ δευτέρου, εἰς τὸν τρόπον ὥστε ὁ λόφος νὰ φαντάζῃ ἀπὸ ἀποστάσεως πολλῶν ὥρων ὡς ἐνδεδυμένος δασύτριχον περιβολὴν (μαλλιαρότουβα), καὶ εἰς τὴν ἰδιαίτουσαν φυτεῖαν τοῦ τρίτου, συνισταμένην εἰς ἓν εἶδος καλαμοειδοῦς θάμνου—τὸ κατὰ τὴν ἐγγώριον γλῶσσαν καλούμενον *παπύρ*—ἐξ οὗ κατὰ παρετυμολογίαν καὶ μετάθεσιν ἢ ἀναγραμματισμόν, *πυρπυρότουβα* ἀντὶ *παπυρότουβα*.

**Στὴ Χούνη :** πελωρία μισγάγκεια (δύο ὥρας περίπου βορείως τοῦ Σκοποῦ) ὅπου καταλήγουν αἱ ὑψηλαὶ ράχεις τῶν πέριξ βουνῶν, δίκην πολυέδρου ἀνεστραμμένου κώνου (χωνί), ἀπαράλλακτα ὅπως τοῦ πρωτογόνου νερομύλου τὸ σανιδωτὸν ἐξάρτημα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ρίπτεται τὸ σιτάρι κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ σάκκου, διὰ νὰ χυθῇ κατὰ σμικροτάτας συνεχεῖς δόσεις, ἐκ τοῦ στομίου τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἐλαφροῦς σειομένου τούτου ἐξαρθήματος, εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τῶν περιστρεφόμενων πέτρων (μυλόπετρες) ὅπου κυκλικὴ ὁπὴ, καὶ νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄλευρον. Τὸ κωνοειδές τοῦτο ἐξάρτημα τοῦ μύλου εἰς τὴν ἐγγώριον γλῶσσαν λέγεται *χούνη*, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἀνωτέρω θέσεως καὶ ὁλοκλήρου τῆς πεσσιᾶς, διὰ τὴν πλήρη ὁμοιότητα τοῦ προτύπου.

**Πεταλοῦδ'** (τό) ἀπομεμονωμένο βουνό (μικρὸν ὄρος) τριτακσίον περὶ τοῦ μέτρου ὕψους ἀπὸ τοῦ ἐλαφροῦς πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Σκοποῦ, εἰς δίωρον ἀπόστασιν καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν ἀκλιδώσεων τῶν βουνῶν τῆς ὁροσειᾶς τῆς Στράντζας (Μικρὸς Αἶμος), δεσπόζων τῆς ὅλης περιοχῆς τῆς ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Μεγάλου Ρεύματος. Ἐλαβε τὸ ὄνομα εἴτε ἐκ τοῦ στρογγυλοῦ σχήματός του ὡς πετάλου ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς του πλευρᾶς, εἴτε ἐκ τῆς λέξεως *πεταλοῦδα* (ῆ). καθ' ὅσον φαίνεται ὡς νὰ στέκη μετέωρον, λόγῳ τῆς μονώσεώς του, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων ράχεων τῆς ὁροσειρᾶς. Τὸ γένος τοῦ ὀνόματος (οὐδέτερον ἀντὶ θηλυκοῦ) προφανῶς ἐκ συνεκδρομῆς πρὸς τὴν λέξιν *βουνό* (τό).

**Ξεροδοῦλια** (ῆ) καὶ ἡ *Ξεροδοῦλ'*: ξηρὰ ποταμώδης ἔκτασις πλάτους περὶ τὰ 100 μέτρα, διὰ τῶν συχνῶν πλημμυρῶν τῆς ἀποστραγγίζουσα τὰ παρόχθια καὶ καθιστῶσα αὐτὰ ἐντελῶς ἄγονα, ὁπόθεν καὶ τὸ ὄνομα. Ἀρχικῶς ἴσως νὰ ἦτο «τὰ ξεροδοῦλια» (μέρη ἢ χωράφια), καὶ κατόπιν κατὰ συνεκδρομὴν ἢ *ξεροδοῦλια* ἢ *ξεροδοῦλη* (ποταμιά). Πρὸβλ. τὸ *μεροδοῦλι-μεροφάγι*, ἀλλὰ καὶ ἡ *σκαφοδοῦλ'*, τὸ τετραπόδαρον ὑπόβαθρον τῆς σκάφης τοῦ πλυσίματος.

**Στὴ Γκαβάλλα** (ῆ Καβάλλα) : ἐκτενὴς δασώδης βουνοπλαγιά, ὑψηλοτέρα τῶν ἄλλων γειτονικῶν ράχεων, ἔναντι ἀκριβῶς τοῦ *Πεταλοῦδ'*—καταλήγουσα βαθμιαίως πρὸς τὸ δυτικὸν αὐτῆς μέρος εἰς τὸν *Μεγάλον Ποταμόν*, ἐνῶ εἰς τοὺς ἀνατολικούς της πρόποδας ἀπλώνεται ἡ *Ξεροδοῦλια*. Τὸ ὄνομα «Καβάλ-



λα» ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὸ ἰδιαῖον σχῆμά της, ὡς συνεχοῦς ράχεως ἀλόγου ἐτοίμου πρὸς ἵππευσιν (καβάλλα). Ἄλλ' ἴσως νὰ προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ «καβάλλι» (τὸ καβάλλ') ὅπερ σημαίνει ὄγκον χώματος, ἐκ σκαπτομένου χάνδακος, σχηματίζοντος «ὄχθο» καὶ χρησιμεύοντος κυρίως ὡς σύνορον ἀμπελιῶν· τὸ δὲ θηλυκὸν γένος ὡς μεγεθυντικόν, λόγῳ τοῦ μήκους της. Διακρίνεται δὲ εἰς «Μεγάλῃ Καβάλλα» καὶ «Μικρῇ Καβάλλα».

**Τὸ Μεγάλο Ρέμμα** ἢ ὁ **Μεγάλος Ποταμός** : ποταμὸς χωρίζων κατὰ σημαντικὸν μέρος τῆς διαδρομῆς του τὰς δύο περιοχὰς Σκοποῦ καὶ Σαρ. Ἐκκλησιῶν, πηγάζων ἐκ τῶν τελευταίων βουνῶν τῆς ὀροσειρᾶς Στράντζας καὶ ἐκβάλλων μετὰ τῶν ἄλλων ποταμῶν τῆς περιφερείας Σαρ. Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν Ἑργίνην (κοιν. ἢ Ἑργίνα, ὁ σημαντικώτερος ποταμὸς τῆς Ἀνατολ. Θράκης) μεταξὺ Λουλὲ-Μπουργάζ ('Αρχαδιούπολις) καὶ Ἀρτισκοῦ (Βαβᾶ-Ἑσκή). Τὸ Μ. Ρέμμα ἔχει πλάτος 50-200 μέτρων, καὶ κατὰ τὰς πλημμύρας του καθίσταται λίαν ἐπικίνδυνον δικαιολογοῦν πολλαπλῶς τὸ ὄνομά του (κυρίως ἔνεκα τῶν διαστάσεών του). Κατὰ μήκος τῆς ἀνατολ. πλευρᾶς του (ἀριστερᾶς) εὐρίσκοντο καὶ ἐξυπνέτουσαν τὰς ἀνάγκας τῆς περιοχῆς Σκοποῦ καὶ τῶν πέριξ τουρκοχωρίων, δίδοντες συγχρόνως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἑαυτοῦ ὡς τοπωνυμικὸν στενωτέρας περιοχῆς, οἱ ἐξῆς νερόμυλοι : «τῇ Παρσάκάλῳ» ὁ μύλος, ὁ πρῶην «Τσατάλα δερμενι» (δερμεν τουρκ. μύλος) καὶ κατόπιν «τῇ Κωσταδόπλῳ» ὁ μύλος, «τῇ Κρασηνῶν» ὁ μύλος καὶ «τῇ Γαλῆ» ὁ μύλος, καὶ «τῇ Χαραῶν» ὁ μύλος (τουρκ. Οὐζουν-μύλος).

**Ἡ Κρασσάβο** καὶ **Κρασσάβα** : Κεφαλὴ βορρᾶν (κερομάννα, κεφαλᾶρι) ἑξαισίου εἰς διαύγειαν καὶ ψυχρότητα ὕδατος, ἀεθλῶς ἐξερχομένου ἐκ τῶν ριζωμάτων πελωρίου παροχθίου δένδρου, ἐντὸς βαθείας ποταμίας κοιλάδος, εἰς τὰ βόρεια τοῦ Σκοποῦ περὶ τὰς δύο ὥρας, καὶ εἰς δεκαπεντάλεπτον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς «Ἀγι-Τριάδας» ἀγιάσματος καὶ Ἐκκλησίας μετ' ἄλλους ἀφιερωμένου εἰς τὸν ναόν, ὅπου καὶ ἡ μεγαλύτερα ἐτησία πανήγυρις τοῦ Σκοποῦ, συγκεντροῦσα ἐπὶ τριήμερον τοὺς ἑορταστὰς ὅλης τῆς περιφερείας (βλ. Ἀρχ. Θράκης Τόμ. Ε', σελ. 160). Ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἑορτῆς ἦτο καὶ ἡ κατὰ τὸ ἀπόγευμα τῆς δευτέρας ἡμέρας (Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς) ὁμαδικὴ χάθοδος τῶν ἑορταστῶν ὑπὸ τοὺς ἥχους τυμπάνων καὶ αὐλῶν εἰς τὴν Κρασσάβο «γιά νὰ πιοῦν τὸ παγωμένο νερὸ πὸν σπᾶν' τὰ ποιήρια» καὶ ἡ ἐκεῖ παραμονή, παρὰ τὴν πηγὴν, μέχρι προχωρημένου δειλινοῦ. Ἡ λέξις Κρασσάβο εἶναι σλαβικὴ καὶ σημαίνει ὠραῖος, δροσερός· πράγματι δὲ ἀπὸ τῆς ἀπέναντι πρὸς βορρᾶν βουνοσειρᾶς ἀρχίζει ὁπωσδήποτε ἡ βουлыгаρίζουσα μορφὴ τῆς περιφερείας «τὰ Βουργαροχώρια».

**Μαύρη Λίμνη** : μικρὰ λίμνη (τουρκ. γκιὺλ) νοτίως τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς ἡμιοριαίαν ἀπόστασιν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Γένναν, Μπουναρ-Χισσάο, Βιζύην, Λουλὲ-Μπουργάζ κλπ. χρησιμεύουσα κυρίως διὰ τὸν κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας τοῦ θέρους δροσισμὸν τῶν βουβάων (καὶ ποτισμὸν εἰς τὸ

παρακείμενον φρέαρ) με λασπώδες μελαψόν ὕδωρ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Ἄλλ' ἴσως καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ὀλίγον νοτιώτερον ἀρχομένης περιοχῆς «τὰ *Μαυρόγεια*», ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ πρώτου συνθετικοῦ τῆς λέξεως ταύτης : *μαυρόγεια-μαύρη λίμνη*.

**Κοκκινόγεια - Μαυρόγεια** (τά) : τοποθεσίαι ἢ περιοχαὶ διακρινόμεναι, διὰ τὸ κόκκινο χρῶμά της ἢ πρώτη, εἰς ὠριαίαν σχεδὸν ἀπόστασιν βορείως τοῦ Σκοποῦ, κατὰλληλος κυρίως δι' ἀμπέλια διὰ τὸ παχὺ καὶ μαῦρο χρῶμά της, ἢ δευτέρα νοτίως τῆς πόλεως καὶ πέραν τῆς Μαύρης λίμνης, ὅπου καὶ τὰ καλλίτερα χωράφια τοῦ Σκοποῦ.

**Ἀμδερῆ** (ἀμμοδερῆ) : τοποθεσία βορειοανατολικῶς τοῦ Σκοποῦ, κατάσπαρτος ὑπὸ ἀμπέλων, λαβοῦσα τὸ ὄνομα καταφανῶς ἐκ τῆς ἀμώδους συστάσεως τοῦ ἐδάφους τῆς περιοχῆς, παράγοντος ἐκ τῶν σιτηρῶν μόνον σχεδὸν σίκαλιν.

**Ἀρμυροδιάκι** (τό) : κατ' ἀνομοίωσιν ἀντὶ *Ἀρμυρορνάκι* : Πατάμιος, ρυαξ ἀνατολικῶς τοῦ συνοικισμοῦ εἰς ἡμίωρον ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς βατῆς ὁδοῦ πρὸς Γένναν καὶ Μπουνάρ-Χισσάο. Ἰσὸς ἢ γεῦσις τοῦ νεροῦ του νὰ ἦτο ὑφάλμυρος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Ὀλίγον ἀνατολικώτερον αὐτοῦ εἶναι «τῆς Ἀλεποῦς τὸ ρυάκι» καὶ ἔτι ἀνατολικώτερον εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς πόλεως, τὸ «*Λυκορυάκι*», μετὰ πάλαι γεφύρας, χωρίζον τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς Σκοποῦ καὶ Γέννας.

**Πούρνα** (ἡ) : ὄνομα περιοχῆς δυτικῶς τοῦ Σκοποῦ, εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τῆς ὥρας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς Σαράντα Ἐκκλησίας. Τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ μεγάλου ὁμωνύμου ρυακος, σχεδὸν ποταμοῦ, ἔχοντος καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν του τὸ σχῆμα *γούρνας* (λόγω τῆς ἐπιπέδους καὶ ἰσοπλατοῦς βαθείας κοίτης) ἥτοι μακρᾶς λεκάνης ἢ σκάφης ποτιστικῆς. Διὰ τοὺς κατοίκους Σκοποῦ ἢ τοποθεσία ὥς καὶ τὸ ὄνομα ἀπέβησαν ἱερά, ἀλλὰ καὶ μαρτυρικῶς τραγικά, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1915, καθ' ὅσον ἐκεῖ ἀκριβῶς, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τοῦ ποταμοῦ, ἐσφάγησαν οἱ τέσσαρες ἐκ τῶν ἐξ ἐθνομαρτύρων τοῦ Σκοποῦ (Ἀριστόδημος Κωνσταντόπουλος, Πελοπίδας Βαβατζανίδης, Ζαφείριος Ζαφειριάδης καὶ Θεόδωρος Κοκκάλας) ἀφοῦ προηγουμένως ὑπεχρεώθησαν νὰ σκάψουν τὸν κοινὸν τάφον των.

## Β'

Τῆς δευτέρας κατηγορίας (αἷτια ἱστορικὰ) εἶναι τὰ ἑξῆς :

**Στήν Ἀγιοῦδα** (ἡτοι μικρὰ Ἀγία) : στενὴ περιοχή ὁφείλουσα τὸ ὄνομα εἰς τὸ ὑπάρχον ἐκεῖ ἅγισμα μετὰ προχείρου ἱεροῦ (κόγχη) ἔξωθεν τῆς πόλεως εἰς τὰ δυτικὰ τῆς συνοικίας Ἀλεμόνι, ὅπου καὶ ἐτελεῖτο ἔτησίαν πανήγυρις τὴν Δευτέραν τοῦ Θωμᾶ μετὰ ὑπαιθρίου χοροῦ ὑπὸ τὴν σκιὰν πελωρίων δρυῶν «*σιτῆς Βαλανιές*», (τοπωνύμιον τῆς αὐτῆς περιοχῆς). Ὀλόκληρος ἡ συνοικία Ἀλεμόνι ὑπεδέχeto κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τοὺς ἐκ τῶν ἄλλων



συνοικιῶν ἑορταστάς. Ἡ πανήγυρις αὕτη ἐλέγετο καὶ «*κίλ' πανηγυρί*» ἥτοι *κοριτισοπανήγυρις*, καθ' ὅσον εἰς τὸν χορὸν τῆς ἑορτῆς, ἐγίνετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἐπισήμανσις τῶν κοριτισῶν καὶ ἡ ἐκλογή αὐτῶν, ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων (ὑποψηφίων γαμβρῶν).

**Ἄγι-Κυριακή** : συνοικιακὴ περιοχὴ καὶ ἁγίασμα μετὰ ἐστεγασμένου ἱεροῦ (παρεκκλησίου) ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο συνοικιῶν «Κυριακὸ» καὶ «Παλατίνι» εἰς τὴν θέσιν «*Φανερωμένη*», (βλ. Ἀρχ. Θρ. τ. Ε', σ. 145). Τὴν λειτουργίαν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς (7 Ἰουλίου), διεδέχετο τὰς μεταμεσημβρινὰς ἰδίως ὥρας συγκέντρωσις πλήθους καὶ μάλιστα γυναικῶν.

**Ἄγι-Παρασκευή** : περιοχὴ καὶ ἁγίασμα μετὰ προχείρου ἱεροῦ, ἔξωθεν τῆς πόλεως καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς συνοικίας Κυριακοῦ, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς (ἀριστερᾶς) τοῦ διαρρέοντος καὶ εἰς δύο χωρίζοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ (χειμάρρου), εἰς τὰ ριζώματα πελώριου βράχου καὶ ὑπὸ τὰ φυλλώματα ὑπερυψήλων δένδρων, ὅπου ἐγίνετο καὶ ἡ συγκέντρωσις τῶν νέων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς (26 Ἰουλίου).

Παρόμοιον ἁγίασμα μετὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος περιοχῆς «Ἄγι - Παρασκευή». «Στὴ γὰρ τὴν Ἄγιπαρασκευή» ὑπῆρχε καὶ πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τοῦ Σκοποῦ, εἰς εἰκοσάλεπτον ἀπόστασιν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς τοῦ ποταμοῦ, ἑορτάζον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως «*οἱ σαραδά τῆς Λαβρῆς*» (τοῦ Πάχχα).

**Ἄγι-Νικόλας** : Περιοχὴ ἔξω τῆς πόλεως εἰς δεκάλεπτον ἀπόστασιν πρὸς βορρᾶν, ὅπου καὶ τὸ σχετικὸν ἁγίασμα (πηγὴν) ἀγγαζόμενον καὶ φωταγωγούμενον διὰ κηρίων κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἐορτῆς (6 Δεκεμβρίου). Κάτωθεν τοῦ λόφου ὅπου ὁ Ἄγι-Νικόλας καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων τοῦ ὑπ' αὐτὸν βράχου, ἐντὸς χαραδρῶδους ρύακος, ἀναβλύζει ὁ «*Τσουρτσουρὸς*», πηγὴ ἐξαιρέτου καὶ ἀενάως ρέοντος ὕδατος, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἠχῶδους καὶ κτυπητοῦ τρόπου καθ' ὃν χύνεται ἀφ' ὑψηλοῦ ὁ φυσικὸς κρουνὸς τῆς πηγῆς. ὁ περὶ κατὰ τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν λέγεται «*τσουρτσουρὸς*» (ὀνοματωποιημένη λέξις) ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα.

**Στὸν Ἄγι-Σιράτικο** (Ἅγιος Εὐστράτιος ἢ Ἅγιος Στρατηγὸς ἢ Ἀρχιστρατήγος) : ὄνομα καὶ θέσις καὶ προσορισμὸς ἐκ τῶν σπανίων ποῦ ἀπαντοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Λαογραφίας καὶ τῶν παλαιοτέρων θρησκειῶν. Εἰς δεκαπεντάλεπτον ἀπόστασιν βορείως τῆς πόλεως, ἐντὸς λόχμης σπανιώτατα βατῆς καὶ ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς ξηροῦ ρύακος, ὑπῆρχεν ὑποτυπῶδες ἱερὸν μετὰ μεγάλης πλακὸς ἐκ γρανίτου λίθου, ἐν σχήματι βωμοῦ, ὅπου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν Ταξιαρχῶν (8 Νόεμβριον) ἀπὸ βαθέος ὄρθρου ἢ καὶ ἀφ' ἐσπέρας προσήρχοντο οἱ γέροντες καὶ αἱ γραῖαι, ἐκ τῶν πλέον ἀμαθεστέων τῶν ἀγροτικῶν συνοικιῶν Σκοποῦ (παγανισμός), φέροντες ἕκαστος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν «*πετρί*» του (πετεινόν), διὰ τὸ τὸν σφάξῃ ἐκεῖ ὃ ἐν εἴδει ἱεροφάντου προκαθωρισμένος καὶ κοινῶς ὑπὸ τῶν παγανιστῶν ἀνεγνωρισμέ-

νος γέρων (ἐκ τῆς προνομιοῦχου ἐπὶ τούτῳ συνοικίας «Ἀλεμόνι» εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγετο καὶ τὸ ἱερὸν) ὑπὸ τὸ φῶς ἀνημμένων κηρίων ἄνω καὶ κάτω τοῦ βωμοῦ, συνοδεύων τὴν προᾶξιν καὶ μετὰ τῶν σχετικῶν συμβολικῶν κινήσεων καὶ ἀκαταλήπτων ψιθυρισμῶν (πομπυσμοί). Ὁ προνομιοῦχος γέρων ἦτο τρόπον τινὰ ἰσόβιος, καθ' ὅλην δὲ τὴν νύκτα τῆς ἑορτῆς παρέμενεν ἐκεῖ ἀγρυπνῶν ἐν διαρκεῖ ἀσχολίᾳ ἀνάμματος καὶ σβυσίματος τῶν κεριῶν, τὰ ὁποῖα προσεκόμιζον οἱ πιστοὶ τῆς μνήσεως. Ὁ θύτης ὡς λειτουργικὰ ἐλάμβανεν αὐτοδικαίως τὰς κεφαλὰς τῶν σφαζομένων πετεινῶν. Ἀγνωστον εἶναι ἐὰν μετέβη ποτὲ ἐκεῖ ἱερεὺς πρὸς ἱερουργίαν.

Σημ. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ὅλη προᾶξις ὑπενθυμίζει τὸ τοῦ Σωκράτους: «*θύσατε Ἀσκληπιῶ ἀλεκτρονόνα*». (Πλάτων, Φαίδ.)

**Στὴ Θεοῦ τὸ πανηγύρι**: περιοχὴ βορειοανατολικῶς καὶ εἰς ἡμίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Σκοποῦ, ἐπὶ μικροῦ ὄροπεδίου, εἰς θέσιν περιόπτον, ὁπόθεν ὡς ὄραμα ἐκτείνεται πρὸς νότον ὁ ἀπέραντος κάμπος, πρὸς Λουλὲ — Μπουργάζ καὶ Ραιδεστόν. Ἐλέγετο καὶ τουρκιστὶ «*πανηγύρ-ιεπὲ*» ἥτοι λόφος πανηγύρεως. Εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἱερῶν ὑψώματος ὑπῆρχε λιθόκτιστον ὁμοίωμα ἱεροῦ καὶ παλαιότερον ἱεῖος καὶ ἀγίασμα, ὅπου ἐτελεῖτο ἡ πανήγυρις τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πασχαλιᾶς. Ἡ προτίμησις τῆς ἑορτῆς τοῦ Θωμᾶ, ὡς καὶ τὸ ὄνομα, προῆλθαν ἀσφαλῶς ἐκ συμ-

φωρητῶν τῶν δύο ὁμοίων λέξεων θεῶς, Θωμᾶς. Ἡ ἱδρυτικὴ τοῦ ἀγιάσματος παράδοσις εἶναι ἐκ τῶν κοινητοτέρων καὶ τῶν πλέον συγκινητικῶν, φαίνεται δὲ ὅτι σχετίζεται μὲ τὴν πρώτην καὶ παλαιωτάτην οἰκισιν τοῦ πρώτου Σκοποῦ. Πρὶν, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, προσῆλθε κατὰ τὴν ἑορταστικὴν τελετὴν «*τὸ λαφάκι*» (ἐλαφος), σταλμένον ἀπὸ τὸν θεόν, θέλοντα νὰ δείξῃ τὴν πρὸς τοὺς κατοίκους εὐνοϊάν του. Ἀλλ' αὐτοὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ οἴνου, ἀλαλάζοντες καὶ κορυβαντιῶντες, ἔσφαξαν τὸ λάφι καὶ ἐωχρήθησαν ἐπ' αὐτοῦ. Ἐκτοτε ἐνέσκηψεν ἡ κατάρα τοῦ θεοῦ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀφορία καὶ παντοειδὴς ἔλλειψις ἀγαθῶν ἐμάστιζε τὴν πόλιν. Ἡ πανήγυρις ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν πενθούντων κατοίκων πρὸς ἐξευμενισμόν τοῦ θεοῦ, καὶ μόνον μετὰ πολλὰ ἔτη ἐπανήρχισε καὶ πάλιν, διὰ νὰ συμβῇ ὅμως καὶ πάλιν κατὰ παράδοξον τρόπον παρόμοιον γεγονὸς καὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀκριβῶς θέσεως. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1895 ὁμᾶς κυνηγῶν ἐκ Σκοποῦ, ἐπιστρέφουσα ἐκ μακροῦ ἄλλ' ἀγόνου κυνηγίου ἐσκότωσε «*τὴ λαφίρα*» ἡ ὁποία παραπλανηθεῖσα ἐκ τῶν χιόνων συνανέμιχθη μετὰ τῆς ἀγέλης τοῦ χωρίου (κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν της ἐκ τῆς βοσκῆς) συνοδευομένη καὶ μὲ τὸ μικρὸ «*λαφάκι*» της, ἔτοιμη νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν ἄλλων ζώων εἰς τὴν πόλιν. Καὶ τὸ μὲν λαφάκι (ὁ νεβρὸς) ἀφοῦ περιετριγύρισε κλαυθμηροῖζον περὶ τὸ ἐγκαταλειμμένον ἱερὸν ἐχάθη πρὸς τὰ βουνά, οἱ δὲ κυνηγοὶ μετὰ τοῦ οἰκτροῦ θηράματος ἔφθασαν ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ στρέψουν ὅμως μετ' ὀλίγον ὡς μαινόμενοι τὰ ὅπλα ἐναντίον ἀλλήλων ἕνεκα σφο-



δραῖς φιλονικείας περὶ τὴν διανομήν· «τοὺς βρῆκε ἡ ἁμαρτία». Ἐκτοτε ἰσχυροποιήθη καὶ πάλιν ἡ ἁμαρτωθεΐσα παλαιὰ παράδοσις καὶ ἐπροφητεύθησαν ὑπὸ τῶν γεροντοτέρων ἀπαΐσια μηνύματα διὰ τὴν μελλοντικὴν τύχην τοῦ Σκοποῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἄλλων χαρακτηριστικῶν του γραμμῶν, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κλασσικὸν παράδειγμα ἀναξωογονήσεως παλαιωθείσης παραδόσεως, ὡς καὶ στερεοποιήσεως ὑπαρχουσῶν προλήψεων εἰς βαθμὸν πίστεως σχεδὸν θρησκευτικῆς.

**Στὸν Ἁγιολιᾶ** (Ἁγιος Ἡλίας) : περιοχὴ καὶ δάσος πυκνὸν ἐκ παναρχαίων δρυῶν καὶ ὄξυων, ἐκτάσεως χιλίων περίπου στρεμμάτων, ἄσος πραγματικόν, καθωσιωμένον εἰς τὸν προφήτην Ἡλίαν (τὸν κατ' ἐξοχὴν προστάτην τῆς κτηνοτροφίας) τοῦ ὁποίου μικρὸς ναῖσκος (ἐστεγασμένον ἱερόν), ὑπῆρχεν εἰς τὸ μᾶλλον σύνδενδρον μέρος τοῦ ἄλλους. Ἀπεῖχεν ἐκ τῆς πόλεως περὶ τὴν μίαν ὥραν πρὸς βορρᾶν ἐπὶ ὁλονὲν ὑψουμένης ἐδαφικῆς στάθμης, ὥστε νὰ γίνεται καταφανὴς ὁ μελανὸς ὄγκος του, ἐξ ἀποστάσεως πολλῶν ὥρῶν μέχρι Λουλὲ - Μπουργάζ καὶ τῆς πεδιάδος πρὸς Ραιδεστόν, χάριμα καὶ παρηγορία τῶν ξενιτευμένων Σκοπιανῶν ἀπαιτούμενων ἐκ νότου εἰς τὴν γενέτειραν. Ἐκεῖ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς πανηγύρεως (20 Ἰουλίου) ἐσφάζοντο διὰ νυκτὸς τὰ «κουρμπάνια» ἥτοι θυσιά βοῶν καὶ χοιρῶν, μετὰ προηγουμένην εὐχὴν τοῦ ἱερέως, καὶ ἐβράζοντο ἐπιτάφιος ἐνὸς πελωρίων λεβήτων (καζάνια) ἀνάμικτα μετὰ «πανήγουρι» (χορδοὺς καὶ κρεμμύδα) διὰ νὰ διατίθωνται εἰς τοὺς πανηγυρίζοντας ὡς καὶ τὰς ἐν τῇ πόλει φτωχὰς οἰκογενεὰς μετὰ τὴν ἐκ τῆς πανηγύρεως ἐπιστροφὴν.

**Στὸν Ἀγι-Θόδωρο** : δάσος καὶ περιοχὴ περὶ τὴν ὥραν βορειοδυτικῶς τῆς προηγουμένης, εἰς βαθεῖαν χαράδρην καὶ πλάγαν — κατέναντι τοῦ «Πεταλοῦδι» καὶ εἰς δίωρον περίπου ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Σκοποῦ — ὅπου καὶ ἐστεγασμένον ἱερόν μετὰ πλουσίον ἀγιάσματος. Ἐκεῖ ἐτελεῖτο λαμπρὰ πανηγύριος πανήγυρις, κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου) μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν. Ἐπωνομάζετο καὶ «Κανλῆ πανηγυρὶ» ἥτοι πανήγυρις αἵματος (αἱματηρὸ πανηγύρι), διότι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἐγίνετο κατὰ κανόνα καὶ αἱματοχυσία, λόγῳ ἐξάψεως ἐκ τῆς ὑπερμέτρου οἰνοποσίας τῶν ἐορταστῶν. Ἡ αἱματοχυσία ἐδικαιολογεῖτο, λέγουν, ἐκ τῶν ὑστέρων ὡς ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἢ πολεμικῆς ιδιότητος τοῦ πανηγυριζομένου ἁγίου (Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου). Κατὰ τὴν πανήγυριν αὐτὴν ἐπεδεικνύοντο καὶ οἱ ὠραιότεροι ἵπποι μετὰ τῶν ἱκανοτέρων ἀναβατῶν, ἀμιλλωμένων κατὰ τὴν πομπώδη ἐπιστροφὴν εἰς ἐμφάνισιν καὶ ταχύτητα.

**Στὸ Λαργάκι** : Τοποθεσία ἀνατολικῶς τοῦ Σκοποῦ, εἰς ὠριαίαν ἀπόστασιν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς Γένναν, μετὰ φρέατος ἀστειρευτοῦ καὶ μεγάλης ἀρχαίας λεκάνης (λάρνακος) ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Ἐκεῖ ἐποτίζοντο κατὰ πυκνὰς μάζας τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἄλλα γεωργικὰ ζῶα τῆς περιοχῆς. Πα-

λαιότερον ἦτο φερώνυμος συνοικισμὸς μεταναστεύσας εἰς Σκοπὸν περὶ τὰ μέ-  
σα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1750) λόγῳ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν. Μέχρι τῶν τελευ-  
ταίων χρόνων ἐσώζοντο ἀκόμη ἀρκετὰ ἐρείπια οἰκιῶν καὶ ἄλλα δείγματα τοῦ  
παλαιότερου συνοικισμοῦ. (Βλ. καὶ Θρακ. Ἀρχ. τόμ. Ε', σελ. 265).

**Ἡ Ἀγι-Σωτήρῳ** (ἐκ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ) : ἡ τὸ *Κάστρου* ἢ ὁ *Κα-  
λές* (τουρκ. λέξις σημαίνουσα τείχος). Ἀγίασμα ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώ-  
σεως τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ (6 Ἀύγ.) ἐντὸς ρωμαντικῆς παραποταμίου τοπο-  
θεσίας δεσποζομένης ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τοῦ *Κάστρου*, ἐρειπωμένου βυζαντι-  
νοῦ φρουρίου ἐπὶ πελωρίου βράχου, παρουσιάζοντος πρὸς νότον κάθεται το-  
μὴν ὕψους ὑπὲρ τὰ 150 μέτρα καὶ φαινομένου ἐξ ἀποστάσεως ὥρων ὡς γι-  
γαντιαῖος μονόλιθος τὸ δέος ἐμπνέων. Τὸ ὅλον φρουριακὸν συγκρότημα πε-  
ριλαμβάνει τρία ἐπ' ἀλλήλα διαζώματα μὲ κέντρον καὶ κορύφωμα τὸν μονώδη  
βράχον, ὑποκάτω τοῦ ὁποίου ὑπάρχει, ἐκ τῆς βορειοανατολικῆς πλευρᾶς τοῦ  
μεσαίου διαζώματος, βαθὺ σπήλαιον (σπηλιὰ καὶ κατὰ τὴν ἐγγύριον γλῶσσαν  
σπλοῦχα), ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν εὐρίσκεται ὁ κεκρυμμένος εἰς τὰ σπλάγ-  
χνα τοῦ βράχου ἐντὸς μεγάλου λέβητος ὁ ὁσίου «*μαθθαίου*» (ἡ), φρου-  
ρούμενος ἀγρύπνως «*ἀπὸ τὸ στοιχεῖο*». Ἡ θέα ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου  
ἀπολήγοντος πρὸς τὸ ἀνατολ. πρὸς ἀποτόμως εἰς βαθεῖαν φάραγγα, εἶναι ἀ-  
φραστάτως μεγαλοπρεπής, ὁ δὲ συνοικισμὸς τοῦ Σκοποῦ καίτοι ἀπέχει πλεόν  
τῆς ὥρας πρὸς νότον, λόγῳ τῆς πολλῆς χωματώσεως στάθμης τοῦ φαίνεται ἐ-  
κεῖθεν ὡς νὰ συμπίπτει εἰς τοὺς πύδας τοῦ βράχου, ἐπιπλέοντος τὰ καὶ  
αὐτόν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῆς σχηματιζομένης ἐκ τοῦ ρεύματος  
κοιλιάδος τῆς Ἀγι-Σωτήρως, ὡς καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κάτω διαζώματος  
τοῦ φρουρίου ὑπῆρχαν μέχρι τοῦ 1922 τὰ πολλὰ ἐρείπια σπιτιῶν, ἐκ τοῦ  
παλαιοῦ συνοικισμοῦ τοῦ «*Κάστρου*» μεταναστεύσαντες πρὸς δύο αἰῶνων εἰς  
Σκοπὸν, ὡς μαρτυροῦν πλεῖστα, ἐκεῖθεν ἀποδεδειγμένως προερχόμενα καὶ  
σωζόμενα εἰσὶ ἐν Σκοπῷ οικογενειακὰ ἐπίθετα : οἱ Καστρινοί, οἱ Λασκα-  
ρηδες, οἱ Δούκαδες κ. ἄ. Ἐκ τῶν πηγῶν τῆς Ἀγι-Σωτήρως σχηματίζεται ὁ  
ἕτερος τῶν δύο μεγάλων βραχιόνων οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς συνενώσεώς των νο-  
τιώτερον σχηματίζουν τὸν ποταμὸν Σκοποῦ· ὁ δεύτερος σπουδαῖος βραχίον  
σχηματίζεται εἰς τὴν «*Χούνη*».

**Στὸ Τζερεμετό :** ἦτοι στὴν *Κακοιοπιά* (ἐκ τῆς τουρκ. λέξεως *τζερεμέ*=  
ζημία, πρόστιμον, καὶ μεταφορ. κακὴ θέσις ἢ ἐπιχείρησις). Περιοχὴ πρὸς τὰ  
ἀνατολικά τοῦ Σκοποῦ εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τῆς ὥρας, καὶ εἰς τὸ τέρμα  
σχεδὸν τῶν πρὸς ἐκεῖ ἀμπελιῶν, ὀνομασθεῖσα οὕτω λόγῳ προφανῶς τοῦ κα-  
κοῦ ἐδάφους, πετρώδους καὶ ἀνωμάλου, ἀκαταλλήλου πρὸς ἀγορὰν ἢ ἐκμε-  
τάλλευσιν. Ὀλίγον ἀνατολικώτερον τοῦ Τζερεμετοῦ ἦτο ἡ θέσις «*Βατισουνιές*»  
ἦτοι πληθώρα βάτων.

**Στὶς Ἀνεμόμυλοι :** ἢ Ἀνεμόμυλοι : ἦτοι στοὺς Ἀνεμομύλους, οἱ ὁποῖοι  
δύο τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐπὶ ἐξεχούσης θέσεως, ἔδωσαν τὸ ὄνομα εἰς τὴν γείτονα



περιοχήν, ὀλίγον ἔξω τῆς πόλεως πρὸς τὰ νοτιοανατολικά (συνοικία Παλατίνι)· λόγῳ τοῦ μεγάλου ὄγκου των καὶ τοῦ ὑψωμένου ἐδάφους ἦσαν ὄρατοὶ καὶ ἐκ τῶν πέριξ γειτονικῶν χωρίων. Ἐκεῖ «στὶς Ἀνεμόμυλοι» ἐστάθμευε καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ληνῶν (φορητῶν στερνοειδῶν ξυλίνων δοχείων, κινουμένων ἐπὶ στιβαρῶν ἁμαξῶν, περιεκτικότητος 1000—1500 ὀκάδων, πρὸς μεταφορὰν τῶν σταφυλῶν) κατὰ τὸν μῆνα τοῦ τρυγητοῦ (\*Οκτώβριος τοῦ νέου ἡμερολ.), διὰ τὰ καταμετρηθῆ διὰ κυβισμοῦ τοῦ ληνοῦ τὸ ποσὸν τῶν σταφυλῶν πρὸς ἀνάλογον ἐπὶ τόπου εἴσπραξιν τοῦ φόρου, δεκάτης τῶν σταφυλῶν, εἰς χρῆμα (τὰ λεγόμενα «σταφυλιάμικια») ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τούτῳ στήσαντος τὸ «τσαντήρι του» ἤτοι τὴν σκηνὴν του, τοῦρκου δεκατιστοῦ ἢ «σοῦμπαση». Παλαιότερον ἐπῆρχε καὶ ἄλλος Ἀνεμόμυλος εἰς τὴν βορινὴν ἄκρην τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς τῆς πόλεως (δυτικῆς) ἐν τῇ περιοχῇ τῆς συνοικίας Ἀλεμόνι (ιδιοκτησία Κωσταντῆ Κωτσόγλου), ὁ ὁποῖος ἐξηφανίσθη ἀπὸ σαράντα καὶ πλέον ἐτῶν, παρέμεινε ὅμως τὸ ὄνομα ὡς τοπωνυμικὸν τῆς περιοχῆς : «Στὸν παλιὸ τὸν Ἀνεμόμυλο».

**Στὴ Φανερωμένη :** ἀναπεπταμένη τοποθεσία, ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ Σκοποῦ καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως, χωρίζουσα αὐτὴν (τὴν ἀνατολ. πλευρὰν) εἰς τὰς δύο συνοικίας «Κυριακὸν» καὶ «Παλατίνι» διὰ χειμαρρῶδους ρύακος γεφυρωμένην διὰ γεφύρας πλησίον τῆς Ἀγίας Κυριακῆς. Ἐκεῖ καὶ τὰ «ταυροκόλωνα» ἢ «ταυρικά λήμματα» (βιημῶναι, μνημῆματα). Κατὰ τὴν παλαιάσιν ὀνομασίαν *Φανερωμένη* ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκεῖ ἐφανερώνετο σῆφος καὶ ὕλη· ὁ διερχόμενος ὁδοιπόρος ἀφοῦ διέσχίζε τὸ πυκνὸν καὶ χαραδρῶδες διάσος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκαλύπτετο ἄλλοτε ὀλόκληρος ἡ περιοχή, ἐνδιαίτημα ληστῶν, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ὁποίων ἦτο, λέγουν, κτισμένη *σκοπιὰ* (βίγλα, καραοῦλι) ἐξ οὗ κατόπιν καὶ τὸ ὄνομα Σκοπὸς (βλ. καὶ Ἀρχ. Θρακ. Τόμ. Ε' σελ. 265-266). Λεῖψανα τῆς παλαιᾶς ταύτης καταστάσεως ἦσαν τὰ κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς τοῦ ποταμοῦ, ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ πλησίον τῶν γεφυριῶν, πελώρια καὶ πανάρχαια δένδρα «τὰ καραγάτσια» (ἤτοι πετέλαι, 7 ἢ 8 τὸν ἀριθμὸν) ἀριθμοῦντα βίον τριακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν.

Αἱ διὰ τῆς Φανερωμένης χωριζόμεναι δύο συνοικίαι «Περατικὲς» «Κυριακὸν» καὶ «Παλατίνι» εἶχαν κατέναντί των τὰς ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ (ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς) ἀντιζήλους των συνοικίας, τὸ *Σακιζλή* (ὅπου ἡ Ἐκκλησία, τὰ σχολεῖα, ἡ ἀγορὰ κλπ.) καὶ τὸ Ἀλεμόνι· χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς ἀντιζηλίας των αὐτῆς ἦτο καὶ τὸ ἐξῆς λαϊκὸν δίστιχον :

Στὸ Κυριακὸ οἱ ὠμορφες, στὸ Παλατίν' οἱ ἄσπρες....

Στὸ Σακιζλή καὶ τ' Ἀλεμόν' γαρούφαλλα μὲ γλάστρες.

**Στὸν Ἀρχουλά :** θέσις ἐν τῇ εὐρύτερᾳ περιοχῇ τῆς Ἀγίας Τριάδος εἰς ἡμίωρον ἀπὸ τοῦ ναοῦ αὐτῆς ἀπόστασιν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ὀπισθεν τῆς πρώτης ἀπὸ τοῦ Σκοποῦ βουνοσειρᾶς τῶν διακλαδώσεων τοῦ Μικροῦ Αἵμου (βου-

νά της Στράντζας). Τὸ ὄνομα τὸ ἔλαβε προφανῶς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐκεῖ ἐρειπίων ἀψιδωτῆς καμάρας (arcus λατιν. = τόξον ἀψίς) παρὰ τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει καὶ πηγὴ ἀφθόνου καὶ ἐκλεκτοῦ ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τοῦτο «τῇ Ἀρχολᾷ τὸ νερό» προωφίετο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διὰ τὴν ὑδρευσιν τοῦ ἐκ λειψυδρίας πάσχοντος παλαιοῦ Σκοποῦ, ματαιωθεῖσαν ὁμῶς, λόγῳ τοῦ ἀποτόμου ἐκτοπισμοῦ (Ὁκτώβρ. 1922).

**Τὸ Καλογερκὸ** ἢ **τὰ Καλογερκὰ** : περιοχὴ ἀμπελιῶν, κατὰ μῆκος τοῦ ἐτέρου τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως βραχιόνων τοῦ χειμάρρου Σκοποῦ, εἰς ἡμίωρον ἀπόστασιν. Ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ ἦτο ἄρχικῶς ἰδιοκτησία, τοῦ ἐν Σκοπῷ μετοχίου τῆς μονῆς Ἰβήρων τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὁπόθεν πρὸ 80 περιῖπου ἐτῶν ἐξηγοράσθη ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ μετετράπη εἰς ὠραίας ἀμπελοφυτείας. Ἐκεῖθεν τὸ ὄνομα *Καλογερκὰ* ἦτοι τῶν καλογήρων.

**Ντουβάρ-μαγα** : (κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ τουρκ. «στὸ περιτοιχισμένο ἀμπέλι») εἰς εἰκοσάλεπτον ἀπόστασιν δυτικῶς τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς βορειοτέρας τῶν ὁδῶν πρὸς Σαρ. Ἐκκλησίας, ἐκτάσεως 7·8 δεκαδικῶν στρεμμάτων. Ἦτο ἰδιοκτησία τῆς οἰκογενείας Κωνσταντοπούλου, λόγῳ δὲ τῆς ἐκ τριῶν πλευρῶν περιτοιχίσεώς του, ὡς ἐξαιρετικῶς γεγονότος, ἔδωκε τὸ ὄνομα καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν γείτονα περιοχὴν.

**Στὸ Πρωτογόνατο** : τοποθεσία εἰς δεκάπεντάλεπτον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πόλεως Σκοποῦ κατὰ τὸ Ἀλεμόνι, ἡτοῖ βορειοανατολικῶς, θεωρουμένη ἀπὸ πολλοὺς ὡς ἀποσπαστικῶς καὶ ἀποσπαστικῶς, ὡς καθωσισταμένη εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (24 Ἰουνίου). Ἐκεῖ εἰς παλαιότερους χρόνους ἐσύχναζαν ἀπὸ τῆς παραμονῆς αἱ κόραι τῆς συνοικίας «Ἀλεμόνι» διὰ νὰ προμηθευθοῦν τὰ ἀπαραίτητα «λουλούδια», διὰ τὰ ριζικάρια τῆς καθιερωμένης ἡμέρας (κλήδνας) καὶ νὰ παραστοῦν κατόπιν εἰς τὶς «μπουμποῦνες» (φωτιᾶς τ' Ἀγιαννιοῦ) μετὰ τὰς ὁποίας ἐλαμποκοποῦσε μέχρι καὶ πέραν τοῦ μεσονυκτίου ὀλόκληρος ὁ Σκοπός. Ἀγνωστον ἐπακριβῶς πόθεν ἢ προέλευσις τοῦ ὀνόματος· τὸ πιθανώτερον ὁμῶς εἶναι ὅτι ἡ λέξις *πρωτογόνατο* ἔχει σχέσιν μετὰ τὴν φυσικὴν χρονικὴν (ἡμερολογιακὴν) ὑπόστασιν τῆς ἡμέρας τοῦ ἑορτασμοῦ, ὡς ἡμέρας ἐνάρξεως τοῦ θερισμοῦ «πέφτει τὸ πρῶτο δεμάτ'».

**Στὰ Παιδόπλα** : τοποθεσία καὶ περιοχὴ πρὸς τὰ βορειοανατολικά τοῦ Σκοποῦ, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας περίπου ὥρας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγορᾶς εἰς Σκεπαστὸν καὶ Σαμάκοβον (Σαμακόβι), λεγομένη ἄλλως καὶ «τὰ δυὸ ἀδέρφια». Τοῦτο λόγῳ τῆς δυνάδους τῶν πετρῶν (μεταξὺ πλείστων ἄλλων), αἱ ὁποῖαι ὅμοιαι καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ἰσοῦψεῖς, ὀρθοῦνται πλησίον καὶ ἐναντι ἀλλήλων, δίχην ἡγαπημένων καὶ κατ' ἰδίαν συνομιλούντων ἀδελφῶν.

Πέραν τῆς τοποθεσίας ταύτης καὶ ὀλονὲν ἀνατολικώτερον, εἰς τρίωρον περίπου ἀπὸ τοῦ Σκοποῦ ἀπόστασιν καὶ ἔξω τῆς γεωργικῆς αὐτοῦ περιοχῆς, πλησίον τοῦ τουρκικοῦ χωρίου «Βαγιά» (ἢ τουρκ. Ἐβρὲν) καὶ ἐντεῦθεν



τοῦ Σκεπαστοῦ, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου καὶ ὑπήγετο, εὐρίσκεται τὸ *Μελισσοπέτρι* ἢ *Μελ'σοσπέτρι*. Ἡ ὀνομασία ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸν περιεργόν πως ἐδαφολογικὸν σχηματισμὸν σωροῦ ἐξεχόντων πετρωμάτων, ἥτοι χθαμαλῶν κωνοειδῶν βράχων ἐπὶ ἐδάφους ἐλαφρῶς ἐπικλινούς πρὸς ἀνατολὰς καὶ περιόπτου, ὅπου τὰ κενὰ ἐνίων ἐκ τῶν βράχων θὰ ἐχρησίμευον, φαίνεται, καὶ ὥς πλούσιον ἐνδιαίτημα μελισσῶν. Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ τῆς εἰκότος τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει μακρόθεν τὸ σύνολον τῶν συσσωρευμένων αὐτῶν μικρῶν βράχων, ὥς ἄθροισμα κυψελῶν ἐκ πέτρας, λόγῳ τῆς πυκνότητος αὐτῶν καὶ τοῦ κωνοειδοῦς τῶν σχήματος ἥτοι *πέτρινα μελισσοκόφρινα*. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ὑποτυπῶδες ἱερὸν—καθωσιωμένον εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, —πλησίον τοῦ ὁποίου ἐγένετο τὸ λεγόμενον «*τάφιασμα*» κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπετείου ἐορτῆς (8 Μαΐου). Ἦτο δὲ τὸ *τάφιασμα* (καὶ ρῆμ. *ταφιάζω* «*πῆγε καὶ ταφιάσκε σὺ Μελ'σοσπέτρι*») ἡ ἐντὸς πεπυρακτωμένου τάφου ἐπὶ ὥρας ἐστεγασμένη παραμονὴ τοῦ ἀσθενοῦς, ἰδίως τοῦ πάσχοντος ἐκ χρονίων ρευματισμῶν, γυνου, μέχρις ἀναισθησίας ἐκ τοῦ ἰδρώτος καὶ τῆς ἐξαντλήσεως καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν νύκτα, κατόπιν δέ, μὲ τὴν προχωρημένην ἄνοδον τοῦ ἡλίου, ἐπιμελὴς ἐκ μέρους τῶν οἰκείων περὶ τὸν αὐτὸν σχεδὸν ἡμιθανοῦς, ἐντὸς μαλακῶν γουνωμάτων (σισσύραι) καὶ ἀρθεύων μαλίνων κλινοσκεπασμάτων κουρέως) μέτροι πλήρους ἀνακτήσεως τῶν αὐθιγῶν μεθ' ἧς ἀποκομιδῇ ἐν ἀμαξίᾳ (βριδωμάτῳ) τοῦ οὕτω περὶ τὸν αὐτὸν ἀσθενοῦς εἰς τὰ ἴδια, ὑπὸ τὰς καυστικὰς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς. Ταῦτα πάντα, ἐννοεῖται, ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ πανηγυριζομένου Ἁγίου. Ἦτο δηλαδὴ ἐν εἰδῶς *Ἰσκληπιείου*, ὅπου ἡ φυσιοθεραπεία προσφερομένη ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς θείας χάριτος, προσεῖλκε τὰ πλήθη τῶν πιστῶν εἰς μεγαλειώδη ἐορταστικὴν καὶ θεραπευτικὴν συγκέντρωσιν ἐξ ὅλων τῶν περιχώρων «*Στὸ πανεγύρ' τὸ Μελ'σοσπέτρι*».

Ἐπίσης ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ἡ «*λάσπη*», παχὺ στρώμα ὕδαροῦς ἰλύος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐβύθιζεν ἐπὶ ὥρας ὁ ἀσθενὼν τὸ πάσχον μέλος τοῦ σώματός του. Πλήρης θεραπευτικὴ.

Γ'.

Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν (ἀτομικὴ ἱστορία) ἀνήκουν περίπου τὰ ἑξῆς: *Τῇ Βρανᾷ τὸ πηγᾶδ'*: φρέαρ παμπάλαιον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς τὰ «*Κεραμιδαριά*» εἰς ἡμίωρον ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν, ἐν μέσῳ ἀμπελώνων καὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν μεγάλων τύμβων (τοῦδης). Δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι τῆς ἐποχῆς τῶν Βρανάδων τοῦ Βυζαντίου (ΙΑ' αἰ. καὶ ἑξῆς).

*Τῇ Μαγκλαβίτ τὸ πηγᾶδ'*: φρέαρ ἐπίσης παλαιόν, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν βορειότερον τοῦ προηγούμενου, ἐν μέσῳ χλοερᾶς ἐκτάσεως, μὲ γλυκύτατον καὶ διανέστατον ὕδωρ. Ἐδωκεν εἰς ὅλην τὴν πλησίον περιοχὴν τὸ ὄνομα του, ὀφειλόμενον ἴσως καὶ αὐτὸ εἰς ἱστορικὴν βυζαντινὴν οἰκογένειαν

τῶν τελευταίων αἰώνων. Μαγκλαβίται, ὡς γνωστόν, ἐν Βυζαντίῳ ἐλέγοντο οἱ αὐτοκρατορικοὶ εὐταξίαι ἢ σωματοφύλακες, οἱ κρατοῦντες σιδηρᾶς βακτηρίας, τὰ λεγόμενα *μαγκλάβια*, καὶ διανοίγοντες τὴν ὁδὸν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ αὐτοκράτορος.

**Τῇ Σωφρόνιου τὸ πηγὰδ' :** ἡ σημαντικώτερα πηγὴ ὑδρεύσεως τοῦ παλαιοῦ Σκοποῦ, φρέαρ ἀνορυχθὲν περὶ τὸ 1878 ὑπὸ τοῦ Ἱεροδιακόνου Σωφρονίου, ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Μ. Ἀσίας διδασκάλου, (τῷ 1857—8 διηύθυνε τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Σκοποῦ καὶ πρακτικοῦ ἱατροῦ, ζήσαντος καὶ ἀποθανόντος (1880) ἐν Σκοπῷ, ὅπου λόγῳ τῶν ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν πολλαπλῶν ἔργων του ἀπέβη πρόσωπον ἱστορικὸν καὶ ἀφήκεν ὄνομα ἐσαεὶ εὐλογητόν. Ἐκ τοῦ φρέατος τούτου ἀπέχοντος δεκάλεπτον ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς βορρᾶν ὑδρεύοντο κατὰ τοὺς θερινοὺς ἰδίως μῆνας τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τοῦ πληθυσμοῦ ἦτοι περὶ τὰς 2500 ψυχῶν (πόσιμον ὕδωρ ἐξαιρέτου γευστικότητος). Ἐλέγετο καὶ «τὸ καινούργιο τὸ πηγὰδ'».

Τὴν αὐτὴν περίου ὑπηρεσίαν προσέφερον καὶ δύο ἡ τρεῖς ἄλλα φρέατα, ὡς «*Τῇ Γιαννάκ' τὰ πηγὰδια*» (συνάμα καὶ ὄνομα περιοχῆς ὃ δὲ πληθυντικὸς διότι ὑπῆρχε καὶ δευτέρον φρέαρ πλησίον ἀπεξηραμένο), εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως, τὸ ἀνατολικόν, ἐν τῇ συνορίᾳ *Κασιανό*, καὶ «*τῇ Λιαλιούρ' τὸ πηγὰδ'*» (εἰς τριακοσίων περίου μέτρον ἀποστάσιν νοτιώτερον τοῦ πρώτου) τοῦ ὁποίου τὸ ὕδωρ ἐχρησίμευε πρὸς τὰ πότισμα τῶν ἔσθων κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐκ τῆς ἀγέλης (ἀνελκιδὸν ἐκ τῆς ὑπερησῆς βοσκῆς). Ἐπίσης δευτερεύοντα φρέατα, δηλωτικὰ συγχρόνως καὶ στενωτέρων περιοχῶν : «*τὸ Χασανιό*», «*τῇ Χασιριζῆ*», «*τῇ Κωσταίνας τὸ πηγὰδ'*», «*τῇ Ντίνουλου τὸ πηγὰδ'*» (ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν κατασκευαστῶν τῶν ἢ τῶν δαπανησάντων διὰ τὴν ἀνόρυξιν), «*τῇ Γκαγκάτς*» «*τὸ Σχιστοπήγαδο*» ἢ «*Σκιστοπούγαδο*», λόγῳ τοῦ σχιστοῦ στομίου του (ὃ πηγὰδόχειλος) «*τὸ Κουτλοπήγαδο*» ἦτοι κουτλὸ πηγὰδι (κουτλὸς ἢ κουτουλός, ὃ μὲ σπασμένο στόμιον ἢ χεροῦλι λ. χ. *κουτλὸ ἀγγεῖο* ἐντεῦθεν καὶ *κουτούλικος*—ἄνευ καλύμματος, ἀσκεπής) ἢ *Μιζίτσα*, ἢ *Μπανέσσα* (ἀμφότερα πλησίον τῆς Γούρνας) καὶ ἄλλα. Πρὸς τούτοις δὲ τὸ «*Βαροῦλι*» ἐντὸς τῆς πόλεως παρὰ τὴν κάτω γέφυραν, «*στοὶ κάτ' τὸ γεφύρ'*» (τὸ νοτιώτερον καὶ στερεώτερον ἐκ τῶν τριῶν τοῦ ποταμοῦ), ἐκ τοῦ νεροῦ τοῦ ὁποίου ὁποῖος ξένος ἀνύπανδρος ἔπινε, δὲν ἠμποροῦσε πλέον νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν Σκοπόν· ἐντεῦθεν καὶ ἡ φράσις : «ἤπιε νερὸ 'πὲ τὸ Βαροῦλ'», λεγομένη ἐπὶ ξένων πού *ἐρωτοχτυπημένοι* μὲ τὰ κορίτσια τοῦ Σκοποῦ ἔμενον καὶ ἀποκαθίσταντο ἐκεῖ διὰ παντός.

**Τὸ Λέκα τσεσμεσί :** ὁ τσεσμές (τουρκ.) ἦτοι ἡ κορὴν τοῦ Λέκα, ὁπόθεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς ὅλης περιοχῆς, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ ὠραίου δάσους ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔρρεεν ἀφθόνως ἡ πηγὴ ἐκ διπλῶν κρουνῶν, σχηματίζουσα ποτάμιον. Ἀπεῖχεν ἀπὸ τῆς πόλεως διάστημα ὥρας πρὸς βορρᾶν, καὶ ἐκεῖ ἐγένετο ἡ πανηγυρικὴ μέχρι νυκτὸς σταυθμεσις τῶν ἐκ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐπιστρεφόντων



ἐορταστῶν κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς πανηγύρεως. Ὁ «*Λέκας*» (Ἀλέξανδρος ὁ δαπανήσας διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κρήνης, φαίνεται ὅτι ἦτο παλαιότατος προὔχων τοῦ Σκοποῦ καὶ πλούσιος, τοῦ ὁποῖου ἡ γενναιοδωρία δὲν περιορίσθη μόνον εἰς κατασκευὴν κρηνῶν, ἀλλ' ἐξεδηλώθη καὶ εἰς ἄλλα ἐπίπεδα, ὥς μαρτυρεῖ παλαιὸν λαϊκὸν χορευτικὸν ᾄσμα τοπικῆς κατασκευῆς, ἀρχίζον οὕτω :

— Δοσία μ' τὸ σαλβαράκι σου ποιός τό'χει ξεσκιμένο ;

(βαί Δοσία μ'—ἀμὰν ἀμὰν)

— Ὁ Λέκας μὲ τὸ ξέσκισε γιὰ νὰ τὸ κὰν' τζανφένιο....

(βαί Δοσία μ'—ἀμὰν ἀτάν).

**Μεσανύχτι-κιοπρουσοῦ :** (ἦτοι τὸ γεφύρι τοῦ Μεσονύχτη (:)) μικρὰ γέφυρα εἰς ὠριαίαν περίπου ἀπόστασιν πρὸς νότον τοῦ Σκοποῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωραφιῶν τῆς περιοχῆς «*Μαυρόγεια*» καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης πρὸς τὸν μεγάλον δημόσιον δρόμον (chaussée) Σαρ. Ἐκκλησιῶν—Βιζύης. Ἄν καὶ λέγεται καὶ ἑλληνιστὶ «*τῇ Μεσανύχτι τὸ γεφύρι*», δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ξεκαριβωθῇ ἂν τὸ ὄνομα δύναται νὰ ἔχη σχέσιν μὲ τὸν βυζαντινὸν στρατηγὸν τοῦ Ι' αἰῶνος «*Μεσονύχτης*» ἢ μέγας τι τῆς ἰδίας οἰκογενείας μεταγενέστερον ὅπως ἔχει ἡ φράσις, φαίνεται νὰ ἀναγενεῖται, ἔστω καὶ ἄνευ νοήματος, μᾶλλον πρὸς τὴν λέξιν *μεσανύχτι*.

**Παπᾶς-μπαγίρ (τῶ) :** κατὰ λέξιν «*τὸ ὕψωμα τοῦ Παπᾶ*» Μικρὸν φαλᾶκρον ὄρος (ὀάχισ βουνὸν) ἐκ τῆς μικρᾶς καὶ παλαιῆς συστάδος τοῦ Μικροῦ Αἴμου, εἰς δίωρον περίπου ἀπὸ τοῦ Σκοποῦ ἀπόστασιν, πρὸς βορρᾶν καὶ ἐντὸς τῆς γεωργικῆς περιοχῆς του, ἀγνωστὸν διατὶ ὀνομασθὲν οὕτω. Ὀλίγον χαμηλότερον καὶ ἐντεῦθεν αὐτοῦ ὑπάρχει ἄλλο βουνῶδες ὕψωμα, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποῖου διεκρίνετο ἐξ ἀποστάσεως ὄρωι ὁ μέγας ξύλινος σταυρὸς ἐκ κορμῶν δένδρων, τὸν ὁποῖον ἐνέπηξαν οἱ Ρῶσσοι διαρκούσης τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς τῆς Θράκης κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον (1877—78). Ἴσως ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου συμβόλου κατ' ἐπέκτασιν νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ τὸ παρακείμενον ὕψωμα, ὥς *ὕψωμα τοῦ Παπᾶ*. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς σχεδὸν παραλλήλου εὐρίσκεται καὶ τὸ *Καρὰ μπαγίρ*, ἦτοι μαῦρον ὕψωμα ἢ μαῦρον ὄρος, πιθανῶς ἐκ τῆς πυκνότητος τῆς δενδρώδους φυτείας του ἄλλοτε.

**Στῇ Κωτσόγλου τὸ ζαλαχανᾶ :** ἔκτασις καὶ περιοχὴ πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, μᾶλλον προέκτασις αὐτῆς, ἐκεῖ ὅπου τ' ἁλώνια καὶ μέχρι τελευταίως ὁ κυριώτερος περίπατος τῶν Σκοπιανῶν, διδόντων καὶ δεδομένων τὸν πρῶτον χαιρετισμὸν τῶν ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἀφρικνουμένων. Ὁ *ζαλαχανᾶς* (λέξ. τουρκ. σημαίνουσα τόπον κατεργασίας κρεάτων

Σημ. Δοσία ἢ Δοσίγια εἶναι ἡ Θεοδοσία, ὃ δὲ τζανφές (λέξ. τουρκ.) εἶναι πολῦτιμον μεταξωτὸν ὕφασμα, λεπτὸν καὶ ἑγχρωμον.

σφαζομένων ζώων) ἦτο ἀρχικῶς ιδιοκτησία τοῦ παλαιοῦ προὔχοντος Μιχαλίου ἢ Μιχαήλου *Κωτσόγλου*, ἐκ πατρὸς πάππου τῶν Κωνσταντοπούλων, μεταποιηθέντος κατόπιν τοῦ ὀνόματος ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον δι' ἐκτοπισμοῦ τῆς τουρκικῆς καταλήξεως *-ογλου*. Ἡ μεταποίησις αὕτη, χαρακτηριστικὴ τοῦ τρόπου καθ' ὃν μεταβάλλονται τὰ πατρωνυμικά, ἐγένεν ἀκριβῶς τῷ 1888 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ματθαίου Παρανίκα, τοῦ πανελληνίως γνωστοῦ λογίου καὶ βυζαντινολόγου, γυμνασιαρχεύοντος τότε ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρώτης εἰς τὸ ἐκεῖ Γυμνάσιον φοιτήσεως τοῦ Ἀριστοδήμου Κ. Κωνσταντοπούλου (τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἀδελφῶν τοῦ γράφοντος), κατὰ σύμπτυσιν τῶν δύο πατρωνυμικῶν ἐπιθέτων, τοῦ οἰκογενειακοῦ «*Κωτσόγλου*» (υἱὸς ἢ ἀπόγονος τοῦ Κωτσῆ) καὶ τοῦ πατρικοῦ «*τὸ Κωσταδόπλο*» (παιδὶ τοῦ Κωσταδῆ). Τὸ γεγονός τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ διὰ νὰ μεταποιηθοῦν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, τῇ συμπράξει καὶ τοῦ σχολείου, τὰ πατρωνυμικά ἐπίθετα τῶν περισσοτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Σκοποῦ, ἰδίως διὰ τῆς καταλήξεως *-πουλος*, συγγενεῶς καὶ σχεδὸν ὁμοιοτύπου πρὸς τὴν ἐν γενικῇ χρήσει ἐν τῇ περιφερείᾳ Σαρ. Ἐκκλησιῶν πατρωνυμικὴν (καὶ ὑποκοριστικὴν ἐπὶ πραγμάτων) κατάληξιν *-όπλο*, ὡς λ. χ. ὁ *Νικολάκ'ς τὸ Κωσταδόπλο*, ὁ *Ἀντρέας τὸ Μανωλιόπλο*, ὁ *Γιάν'κος τὸ Κονδρόπλο*, ὁ *Σταθῆς τὸ Μπιλιδοπλο* καὶ οὕτω καθεξῆς (καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν: τὰ *Κωσταδόπλα*, τὰ *Μανωλιόπλα*, τὰ *Κονδρόπλα*, τὰ *Μπιλιδοπλά*). Ἐστὶ φυσικῶς καὶ ἀνάστων ἐγένεν τὰ Ἀγαπητόπλο ἢ Ἀγαπητόπουλος, Ἀγαπητόπλο ἢ Ἀγαπητόπουλος, τ' Ἀρεστόπλο ἢ Ἀρεστόπουλος, τὸ Βεργιόπλο ἢ Βεργιόπουλος, τὸ Γαβριηλόπλο ἢ Γαβριηλόπουλος, τὸ Γρηγορόπλο ἢ Γρηγορόπουλος, τὸ Δηγορόπλο ἢ Δηγορόπουλος, τὸ Δοντρώπλο ἢ Δόντσογλου—Δοντσόπουλος, τὸ Ζαγουρόπλο ἢ Ζαγουρόπουλος, τὸ Ζαγκουρόπλο ἢ Ζαγκουρόπουλος, τὸ Ζαφειρόπλο ἢ Ζαφειρόπουλος, τὸ Ζαφειρόπουλος, τὸ Θωμόπλο ἢ Θωμόπουλος, τὸ Κωσταδόπλο ἢ Κωνσταντόπουλος, τὸ Κωστόπλο ἢ Κωστόπουλος, τὸ Λαβρινόπλο ἢ Λαμπρινόπουλος, τὸ Λασκαρόπλο ἢ Λασκαρόπουλος, τὸ Μελ'σσηνόπλο ἢ Μελισσηνόπουλος, τὸ Μιχαλακόπλο ἢ Μιχαλακόπουλος, τὸ Μπαχαρόπλο ἢ Μπαχαρόπουλος, τὸ Νανιόπλο ἢ Νανιόπουλος, τὸ Νικόπλο ἢ Νικόπουλος, τὸ Ξαθόπλο ἢ Ξανθόπουλος, τὸ Ξαθουλόπλο ἢ Ξαθούλογλου ἢ Ξαθουλόπουλος, τὸ Πανιόπλο ἢ Πανιόπουλος, τὸ Πολυχρονόπλο ἢ Πολυχρονόπουλος, τὸ Πουλ'μενόπλο ἢ Πουλ'μενόπουλος, τὸ Ραδκόπλο ἢ Ραδκόπουλος, τὸ Σιμόπλο ἢ Σιμόπουλος, τὸ Σκαρλατόπλο ἢ Σκαρλατόπουλος, τὸ Στρατόπλο ἢ Στρατόπουλος, τὸ Τζιγερόπλο ἢ Τζιγερόπουλος, τὸ Τσιρόπλο ἢ Τσιρόπουλος, τὸ Φανιόπλο ἢ Φανιόπουλος, τὸ Φορόπλο ἢ Φόρογλου ἢ Φορόπουλος, τὸ Φωτόπλο ἢ Φωτόπουλος, τὸ Χαμαλόπλο ἢ Χαμαλόπουλος, τὸ Ψαθόπλο ἢ Ψαθόπουλος κλπ. ὅλα ἀνεξαίρετως ὑπάρχοντα καὶ σήμερον ἐν τῷ Νέῳ Σκοπῷ (παρὰ τὰς Σέρρας).

Δ'

Ἐν τέλει παραθέτομεν καὶ τινὰ τοπωνύμια εἰλημμένα ἀπ' εὐθείας ἐκ



τοῦ ξωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ βασιλείου, δυνάμενα καὶ ταῦτα νὰ ὑπαχθῶν εἰς μίαν τῶν ἄνω τριῶν κατηγοριῶν.

**Τὸ Καλάμ'** : περιοχή ἀμπελώνων πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ Σκοποῦ, εἰς ἡμίωρον περίπου ἀπόστασιν, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τῶν ἀφθόνως ἐκεῖ φυομένων καλαμιῶν. Ἐπίσης καὶ τὸ φρέαρ τῆς περιοχῆς ἐλέγετο «τὸ καλάμ' τὸ πηγὰδ'».

**Τὰ Καβάκια** (καβάκ' λέξ. τουρκ. σημαίν. αἰγειρος ἢ λεύκη) : Τοποθεσία εἰς ἀπόστασιν τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας βορείως τοῦ Σκοποῦ, μετὰ περισσεύαν τοῦ δένδρου τούτου εἰς τοὺς ὄχθους τῶν ἀμπελιῶν, ὅπου καὶ φρέαρ φέρον τὸ αὐτὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς. Ἡ αὐτὴ περιοχή ἐλέγετο καὶ «Στὸ μεγάλο δέδρο», διότι ἐκεῖ που πλησίον ὑπῆρχε μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν μεμονωμένη πανύψηλος δρυς (ὑπὲρ τὰ 40 ἴσως μέτρα ὕψους) ὁρατὴ ἐξ ἀποστάσεως πολλῶν ὥρων.

**Στὶς Καρυδιές** : ἡ κυριωτέρα τοποθεσία περιπάτου τῶν παλαιότερων Σκοπιανῶν, παροχθίως τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ ποταμοῦ (ἀνατολικῆς) εἰς δεκάλεπτον ἀπόστασιν πρὸς βορρᾶν, μετὰ τοῦ ἢ περὶ τρεῖς καρυδιᾶς ἐξαιρετικῶν διαστάσεων (ιδιοκτησία τῆς οἰκογενείας Χατζη, μετὰ τοῦ περὶ αὐτὰς ἀγροκηπίου) ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ὁποίων ἐδόθησαν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐξοχικὰ γεύματα καὶ χοροί. Ἐπίσης καὶ «στὶς σκαμνιές» παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ πλησιέστερον πρὸς τὴν πόλιν, ὅπου καὶ ὑπονοεῖται «τὴ Παναγιὰ ὁ μέλος» (μετὰ ἐκατοντήτων κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας) ιδιοκτησία τῆς οἰκογενείας Βασιλάκη Βαλιούλη. Ὀλίγον δὲ ἀπώτερον ἀπὸ «τὶς Καρυδιές», πρὸς τὰ δεξιὰ, ἦτο «τῇ Φώτῃ τὸ ποταμὸν» ἦτοι ὁ μορεῶν τοῦ Φώτη, λεγόμενος ἐπίσης «Στὶς σκαμνιές».

**Στὴ λιναρὶν(η)** : μοναδικὴ παραποτάμιος ἐκτασις σπειρομένη ἄλλοτε μετὰ λινάρι (λῖνον) ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα, ὀλίγον ἔξω τῆς πόλεως πρὸς νότον. Λόγῳ τῆς σπανιότητος τοῦ πράγματος, τὸ ὄνομα ἀπέβη καὶ τοπωνυμικὸν περὶ ὁρισμένης γειτονικῆς περιοχῆς. Ἀπὸ σαράντα καὶ πλέον ἐτῶν εἶχε μετατραπῇ εἰς ἀγροκήπιον.

**Κοῦκκο-μπουνναρῆ** : (μπουννὰρ λέξ. τουρκ. = φρέαρ, πηγὴ) ἦτοι «τοῦ κοῦκκου τὸ πηγὰδι» ἡμίσειαν περίπου ὥραν νοτίως τῆς πόλεως ἐν τῇ περιοχῇ «Μαυρόγεια». Τὸ ὄνομα παρετυμολογήθη ἐκ τοῦ πηγῶς κοῦκκου (ὁ κόκκυξ), ἐνῷ πρόκειται μᾶλλον περὶ φρέατος τῆς οἰκογενείας Κοῦκκου (ὑπαρχούσης καὶ σήμερον ἐν τῷ Νέῳ Σκοπῷ), ὅπως τοῦ Μάλαμα τὸ πηγὰδι, τοῦ Γκλαβὰ τὸ πηγὰδι καὶ τόσα ἄλλα.

**Στὰ Κόκκαλα** : περιοχή ἀμπελιῶν τοῦ Σκοποῦ, εἰς εἰκοσάλεπτον ἀπόστασιν νοτιοανατολικῶς, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς Λουλὲ-Μπουργάζ. Πιθανῶς τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὴν πληθὺν τῶν ὀστέων ἐκ θνησιμαίων ζώων ποὺ ἐρρίπτοντο ἐκεῖ εἰς παλαιότερους χρόνους, καὶ πρὶν ἀκόμη φυτευθῶν τὰ μετέπειτα θανμάσια ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, μετὰ ἀμέτρητα ὀπωροφόρα δένδρα.

**Στὰ Τσαγίρια :** (τσαγίρ λέξ. τουρκ. σημαίν. λειβάδι), θελκτική τοποθεσία ἐντὸς ἐκτεταμένων λειμώνων (λειβαδιῶν) πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Σκοποῦ, εἰς ὥριαίαν περίπου ἀπόστασιν, ὅπου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Αὐγούστου μέχρι τῆς 14 Σεπτεμβρίου ἐγίνοντο κατὰ Κυριακὴν «τὰ κεμπάπια»—ἐξοχικὴ ἐορτὴ μετὰ χορῶν καὶ ἀφθόνου οἰνοποσίας, μὲ κύριον εἶδος φαγητοῦ ἐπιτοπίως παρασκευαζόμενον «τὸ κεμπάπ» (τεμαχισμένον κρέας στὴ σοῦβλα) ἐξ οὗ καὶ τὸ διπλοῦν ὄνομα τῆς τοποθεσίας : «Στὰ Κεμπάπια» καὶ «Στὰ Τσαγίρια» ἀδιακρίτως.

**Στὸ Καρτάλ-τεπέ** (τουρκ. καὶ σημαίνει λόφος ἀετῶν ἢ γυπαετῶν) : ἐδαφικῶς ἐξέχουσα περιοχή, βορειοδυτικῶς τοῦ Σκοποῦ εἰς ἡμίωρον ἀπόστασιν, συχνάζομένη, φαίνεται, παλαιότερον (πρὸ τῆς φυτεύσεως τῶν ἀμπελώνων) ὑπὸ πληθώρας ἀετῶν, ὁπόθεν καὶ τὸ ὄνομα. Ἡ αὕτη περιοχή ἐλέγετο καὶ «Ἐλγοπατιά», καθ' ὅσον ἐπὶ βραχέως πέτρας κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ὄχι μακρὰν τοῦ κυρίου ὑψώματος «Καρτάλ-τεπέ» ὑπάρχει ἀποτυπωμένον πραγματικὸν πάτημα ἁλόγου (σχῆμα πετάλου ἵππου), ἄγνωστον πῶς προελθόν, ὑπὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ προσδιδόμενον εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, τὸν ἔφιππον προστάτην καὶ πολιτάρχον τοῦ Παλαιοῦ καὶ Νέου Σκοποῦ.

Ἐνδυμασίαις Μαλγάρων Ἀνατολικῆς Θράκης

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ



Ἀρραβωνιασμένη Μαλγάρων.

Νεόνυμφη Μαλγάρων.